

Тычына С.М. (Мінск, Беларусь)

**Негераічны герой у беларускай і японскай літаратурах
(на прыкладзе твораў Ю. Станкевіча і Я. Цуцуі)**

Нягледзячы на тое, што Беларусь і Японію падзяляюць шмат кіламетраў, існуе ўзаемная цікавасць пісьменнікаў і даследчыкаў да іншаземнай культуры і літаратуры. Напрыклад, Максім Танк, які заўжды імкнуўся бліжэй пазнаёміцца з жыццём людзей з розных краін, у шэрагу вершаў згадвае Японію (“Фудзіяма”, “Хоку”, “У Хірасімскім музеі”, “Цвіце сакура” і інш.). У артыкуле “Максім Багдановіч па-японску” даследчык і перакладчык з Токіа Кэн Сібата адзначае падабенства паміж беларускай і японскай паэзіяй, сувязь паміж М. Багдановічам і японскімі паэтамі [1, с. 34]. Пра беларуска-японскія культурныя і літаратурныя сувязі, пра пераклады беларускіх твораў на японскую мову і наадварот згадвалі Г. Янкута і С. Кіясава.

Меркаванне пра тое, што ў беларусаў і ў японцаў ёсць шмат агульнага, могуць пацвердзіць раманы Ю. Станкевіча “Любіць ноч – права пацукоў” (1998) і апавесць Я. Цуцуі “Мой гранпа” (1999), якія з’явіліся прыкладна ў адзін час. Гэтыя творы аб’ядноўваюць:

1. Сюжэт. У беларускім і японскім творах назіраецца падабенства сюжэтаў, у аснове якіх ляжыць барацьба аднаго чалавека супраць зграі (па-іншаму і не назавеш) злачынцаў. У абодвух выпадках гэта людзі, якія імкнуцца навязаць усім свае парадкі і правілы жыцця. Гэта, безумоўна, не падабаецца мясцовым жыхарам, але тым не менш яны не спяшаюцца адкрыта выказаць сваё незадавальненне, бо імі валодае страх, жаданне закрыць на ўсё вочы і перачакаць, калі ўсё само вырашыцца. Праўда, у адрозненне ад твора Я. Цуцуі, у беларускага аўтара ў якасці злачынцаў выступаюць “чужынцы”, носьбіты іншай культуры. У раманы “Любіць ноч – права пацукоў” дакладна не сказана, хто яны такія. Але вонкавы выгляд, імя “Карым” і іншая мова дазваляюць зрабіць пэўныя высновы. Зрэшты, наконт мовы “чужынцаў” могуць узнікнуць пытанні, паколькі мармытанне і незразумелы набор гукаў, якімі ўжывае Ю. Станкевіч гутарку прышэльцаў, выкарыстоўваюцца аўтарам і тады, калі трэба падвергнуць цензуры грубую лаянку герояў.

2. Шматлікасць адмоўных персанажаў. Па-сутнасці, героі змагаюцца не з адной бандай, ворагаў занадта шмат і на першы погляд здаецца, што само змаганне – безнадзейная справа. У Ю. Станкевіча паказана, што праблема не толькі ў сям’і чужынцаў, але і ў тых, хто іх падтрымлівае: следчы Кузін, блатны Эмір, эксгібіцыяніст Сярожа. У тым, што расце ўлада “чужынцаў” вінаватыя таксама і людзі, якія раўнадушна сузіраюць усё, што адбываецца, і спадзяюцца, што іх гэта не закране. Галоўны герой Я. Цуцуі, дзядуля Кэндза, таксама вымушаны змагацца з усімі адразу: мафіяй, якая імкнецца прысвоіць сабе чужыя землі, бандай, якая збірае з уладальнікаў бараў даніну, і нават школьнымі хуліганамі. Дарэчы, метады злачынцаў у абодвух творах вельмі падобныя: яны дзейнічаюць пры дапамозе нахабства і запалохвання. У абодвух выпадках існуе пагроза жыццю, асабістай недатыкальнасці (у апавесці Я. Цуцуі злачынцы намякаюць на магчымы гвалт

непаўналетняй Тамака Гадай, у рамане Ю. Станкевіча адбываецца згвалтаванне пятнаццацігадовай Рэгіны, у творах апісваюцца здзекі з тых, хто аказваецца слабейшым і безабаронным). Акрамя таго, нават мэта злачынцаў у творах беларускага і японскага аўтараў супадае – яны хочуць выжыць людзей з іх дамоў і сцвердзіць сваю ўладу над усімі.

3. Пасіўнасць большасці персанажаў. Людзі, якія назіраюць нахабныя паводзіны “чужынцаў”, нічога не робяць, каб іх спыніць. Маці баяцца за сваіх дзяцей і ўсведамляюць сваю безабароннасць перад злачынцамі, паколькі дапамогі няма адкуль чакаць, але калі Даніла ў творы “Любіць ноч – права пацукоў” прапаноўвае ўсім разам сабрацца і паказаць чужынцам, што незадаволеных іх паводзінамі шмат і што разам людзі могуць быць моцнымі, ніхто яго не падтрымлівае, хіба на словах. У аповесці “Мой гранпа” нават калі гутарка ідзе пра напады групы падлеткаў на дзяўчынку, дарослыя, якія аказваюцца побач, робяць выгляд, што нічога не заўважаюць. Калі спатрэбілася падтрымаць гаспадара бара “Жасмін”, які адмовіўся плаціць крымінальнікам даніну, былыя наведвальнікі проста перасталі туды заходзіць. Кэндзо, як і Даніла, разумее, што гвалту можна супрацьстаяць толькі прадэманстраваўшы сваю сілу, таму ён чакае былых наведвальнікаў пасля работы на станцыі і прапаноўвае ім ісці ў “Жасмін” разам. Паколькі наведвальнікі – гэта мужчыны, то ім удаецца адстаяць сваё права адпачываць там, дзе яны хочуць, не прыгаворны на гэта дазволу ў злачынцаў (але ізноў жа гэта адбылося толькі дзякуючы Кэндза, бо калі б ён спалохаўся пагрозаў “боса” ці хоць трохі саступіў, то наведвальнікі ўрэшце адмовіліся б хадзіць у бар). У рамане Ю. Станкевіча галоўны герой таксама не абыходзіцца без падтрымкі збоку (праўда, дапамагаць яму асмеліўся толькі адзін мужны чалавек). Яго паплечнікам у барацьбе стае сваяцца стары Антон Кніга.

4. Негераічны герой. Што можа зрабіць адзін чалавек? Асабліва калі гэты чалавек не з’яўляецца супермэнам, не валодае звышнатуральнымі здольнасцямі, фізічнымі пераагамі, неверагоднымі магчымасцямі, не займае нейкія ключавыя месцы ў грамадстве і г.д. Большасць герояў у творах Я. Цуцуі і Ю. Станкевіча прызналі б нічога. Таму людзі з акружэння Кэндза і Данілы збольшага імкнуцца не ўлазіць у канфлікты. Сапраўды, галоўныя героі ў творах – гэта звычайныя людзі, якіх хутчэй за ўсё не заўважыш у натоўпе. Кэндза Гадай – гэта чалавек у гадах (яго унучка-падлетак ходзіць у школу). Пятнаццаць гадоў ён правёў у турме, дзе, як ён прызнаўся, зарабляў на існаванне тым, што вышываў. Даніла Прусак таксама ўжо немалады чалавек, працуе ў канструктарскім бюро. Гэта людзі, якія нічым асаблівым не вылучаюцца. Нягледзячы на тое, што адзін герой – беларус, а другі – японец, у іх шмат агульнага. Гэта:

а. Адсутнасць страху смерці. Галоўны сярод “чужынцаў”, гледзячы на Данілу, адзначае: “В том и причина, что ты смерти не боишься <...> ты сумасшедший – так, у тебя с головой проблема” [2, с. 323] (асабліваасці перадачы мовы персанажа захаваныя – С.Т.). Пра героя “Мой гранпа” гаворыць яго ўнучка Тамака: “Он как будто искал смерти. Когда якудза пригрозили, что убьют его, у

него было такое необыкновенно радостное лицо... Потому он и не боялся опасности. Ещё дедушка говорил Токунаге-куну, что если человек готов умереть, то для него нет ничего невозможного. Он пытался сделать все, что в его силах, не боясь при этом отдать свою жизнь” [3, с. 55]. Жонка Кэндза адмаўляецца з ім жыць менавіта па гэтай прычыне: у мужа няма ніякіх абмежаванняў, калі гутарка ідзе пра тое, каб адстойваць справядлівасць, ён не адступіць і заўжды гатовы да самага горшага варыянту развіцця падзей, а яна не можа да гэтага прывычаіцца, ёй страшна за яго.

б. Пачуццё ўласнай годнасці. У Данілы і Кэндза няма вялікіх пасадак, асаблівага становішча ў грамадстве, прывілей і пераваг перад іншымі, але яны не адчуваюць сябе “маленькімі”, слабымі людзьмі, якія нічога не могуць змяніць у свеце. Наадварот, яны перакананыя, што супраціўленне злу хоць і не можа знішчыць яго цалкам, але не дае яму стаць валадаром свету. Героі разумеюць, што калі саступіш у дробязі, то будзеш вымушаны саступаць увесь час (таму Даніла пастаянна вядзе вайну за павалены плот, а Кэндза не ідзе на здзелку з крымінальнымі, хоць гэта магло забяспечыць яму слабой).

в. Нікчэмнасць прамога нашчадка. Дзеці (у абодвух выпадках гэта сыны) Данілы і Кэндза зусім не падобныя да сваіх моцных духам бацькоў. Сын Кэндза не можа нават загадзя патурбавацца пра сямейны аспачынак, што ўжо казаць пра тое, каб разабрацца з праблемамі і тымі, хто дапамагае яго блізімі. Ён спадзяецца, што ўсе цяжкасці знікнуць самі ці імі зоймца нехта іншы (напрыклад, жонка). Сына Данілы цікавіць толькі ён сам. Калі бацьку (нават не бацьку, а стрыечнаму брату, даўнёнку Улі) спатрэбілася дапамога, то ён проста праігнараваў блізкага чалавека.

г. Аднолькавыя метады. Героі разумеюць, што ў выпадку, калі закон і яго прадстаўнікі нічога не робяць ці не могуць зрабіць, часам адзіным спосабам змагання са злачынствам з’яўляецца той, якім карыстаюцца самі злачынцы. Калі крымінальнікі вышукваюць самую слабую кропку, якая ёсць нават у самага моцнага і бясстрашнага чалавека (звычайна яны дзейнічаюць праз дарагіх чалавеку людзей, пагражаючы забіць іх, скалечыць ці прычыніць ім шкоду), то гэты ж метады можна выкарыстаць і супраць іх саміх. Даніла з дапамогай Антона Кнігі выкрадае адзінага сына “галоўнага”, прымушаючы ўсю банду “чужынцаў” пакінуць Янаўск. Кэндза для таго, каб вызваліць сваю ўнучку Тамака з палону (яе ўзялі ў закладнікі), выкрадае дачку крымінальніка Хікіты.

д. Адзіная мэта змагання – блізкі чалавек. Для Кэндза самае галоўнае – гэта шчасце яго ўнучкі. А шчаслівым чалавек можа быць толькі ў бяспечным, справядлівым грамадстве. Кэндза спрабуе вырашыць канфлікты не толькі ў сям’і, але і ў школе Тамака (прычым, дзейнічае максімальна далікатна, паціху збіраючы карысную інфармацыю і заваёўваючы сярод людзей аўтарытэт і павагу). Для Данілы з твора Ю. Станкевіча важна не толькі паклапаціцца пра маленькага і безабароннага пляменніка, але і ўшанаваць памяць сястры, знайсці і пакараць тых, хто яе забіў. Агульным у беларускім і японскім творах з’яўляецца і тое, што ўнучка Кэндза і пляменнік Данілы на нейкі час аказваюцца ў руках злачынцаў і

перажываюць здзек.

Як можна ўпэўніцца, нават у створаных незалежна адзін ад аднаго тэкстах на розных мовах могуць супадаць многія моманты. Чаму так адбываецца? Па-першае, у агульных рысах сюжэты твораў, якія мы разглядаем, не падаюцца надта арыгінальнымі. Дастаткова звярнуцца да шматлікіх кніг і фільмаў, у якіх паказваецца змаганне аднаго (звычайна супергероя) з сіламі зла (дарэчы, твор Я. Цуцуі – гэта аповесць-сцэнарый, якая была паспяхова экранізаваная ў 2003 г.). Па-другое, аўтары арыентуюцца на рэаліі жыцця (напрыклад, метады, якія выкарыстоўваюць злачынцы для дасягнення сваіх мэт, з цягам часу фактычна не змяняюцца). Па-трэцяе, нягледзячы на палітычныя, эканамічныя, культурныя і г.д. змены ў жыцці людзей, застаюцца актуальнымі агульначалавечыя каштоўнасці: любоў да блізкіх, імкненне да справядлівасці, узаемападтрымка і інш. Аднак праз прастату сюжэта кожны аўтар ідзе да сваёй мэты. У Ю. Станкевіча асноўная мэта – паказаць, якую пагрозу нясе абыякавасць і раз’яднанасць грамадства, папярэдзіць аб наступствах, што могуць чакаць людзей, якія займаюць пазіцыю “мая хата з краю” або “мяне не чапаюць, і я не чапаю” (адсюль і пэўная незавершанасць твора – чужынцы з’ехалі з Янаўска, але яны будуць працягваць сваю справу ў іншым месцы і, магчыма, наступствы іх дзейнасці пазней паўплываюць і на Янаўск). Я. Цуцуі імкнецца прадэманстраваць, што калі за чалавекам стаіць справядлівасць і любоў да людзей, ён адзін, нават калі ён стары, можа змяніць цэлы свет, бо за ім пойдучь людзі.

Літаратура

1. Сібата, К. Максім Багдановіч па-японску / К. Сібата // Общественные и гуманитарные науки: тезисы 80-й науч.-техн. конф. профессорско-преподавательского состава, научных сотрудников и аспирантов (с международным участием), Минск, 1–12 февраля 2016 г.; отв. за изд. И. М. Жарский: УО БГТУ. – Минск, 2016. – С. 33–34.
2. Станкевіч, Ю. Любіць ноч – права пацукоў / Ю. Станкевіч // Апладненне ёлупа: раманы, аповесці, апавяданні. – Мінск, 2005. – С. 236–326.
3. Цуцуи Я. Мэй гранпа / Я. Цуцуи // Иностранная литература. Специальный номер. Япония: мир в капле дождя. – 2012. – № 2. – С. 3 – 55.